

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING EKOLOGIYA SOHASIDAGI
DAVLAT SIYOSATI VA UNING ASOSIY YO‘NALISHLARI,
O‘SIB KELAYOTGAN YOSH AVLODDA EKOLOGIK MADANIYAT
VA TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING ASOSIY MEZONLARI**

Абдурахмонов Тошмурод Дилмуроджон ўғли,
Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси 3-ўқув курси курсанти

Рискибоев Мансур Дилшодович,
Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси 3-ўқув курси курсанти

Илмий рахбар: Б. Н. Рашидов
Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси Жиноят процессуал ҳуқуқи
кафедраси бошлиғи, ю.ф.д, профессор

**ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН
В ОБЛАСТИ ЭКОЛОГИИ И ЕЕ ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ,
ОСНОВНЫЕ КРИТЕРИИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ
КУЛЬТУРЫ И ВОСПИТАНИЯ ПОДРОСТКОВ**

**THE STATE POLICY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN IN THE
FIELD OF ECOLOGY AND ITS MAIN DIRECTIONS, THE MAIN
CRITERIA FOR THE FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE
AND EDUCATION IN THE YOUNG GENERATION**

Аннотация:

Мақолада бугунги кунда мамлакатимизда хавфсиз Экологияни таъминлаш соҳасида олиб борилаётган тизимли ва изчил ишлар, экологик нормаларнинг миллий қонунчилик тизимидаги ўрни, бугунги кундаги хавфсиз экологияни таъминлашга доир давлат сиёсатининг муҳим йўналишлари, унинг истикболли вазифалари ҳамда мазмун-моҳияти ёритилган.

Аннотация:

В статье описывается планомерная и активная работа в области обеспечения безопасной окружающей среды в нашей стране, роль экологических норм в национальной правовой системе, важные

направления государственной политики по обеспечению безопасной окружающей среды на сегодняшний день, ее перспективные задачи и содержание.

Abstract:

The article describes the systematic and active work in the field of ensuring a safe environment in our country, the role of environmental norms in the national legal system, the important directions of the state policy on ensuring a safe environment today, its prospective tasks and content.

Калит сўзлар: Экологик сиёсат, экологик тарбия, экологик маданият. Давлат сиёсати, махсус ваколатли органлар, экологик жиноят, экологик жавобгарлик.

Ключевые слова: Экологическая политика, экологическое образование, экологическая культура, политика, специально уполномоченные органы, экологическая преступность, экологическая ответственность.

Key words: Ecological policy, ecological education, ecological culture. State policy, special authorized bodies, environmental crime, environmental liability. Бугунги глобал-ўзгарувчан замонда инсон унинг табиатга бўлган таъсири кундан кунга ортиб бормоқда. Бу ўз навбатида жаҳонинг барча мамлакатлари амалга ошираётган сиёсатига таъсир этмасдан қолмайди. Инсон ва табиат ўртасидаги алоқалар мураккаб ижтимоий зиддиятларга бой. Шунинг учун ҳам атроф табиий муҳитга бўлган муносабатда фуқароларнинг эҳтиёткор бўлишга мажбурлиги, унинг энг муҳим бурчлари қаторида табиатнинг инсон олдида эмас, балки инсоннинг табиат олдида масъуллиги ва унинг бир бўлаги сифатида уни асраб-авайлаши ҳақидаги табиий қонуният ётади. Янги таҳрирдаги Конституциямизнинг 62-моддасида ҳам **“Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар”**¹ деб белгиланган қоида инсон ва табиат ўртасидаги муносабатлар уйғун мувозанатда ривожланишини, экологик тизимлар ва табиат объектларининг муҳофаза қилинишини,

¹ Ўзбекистон Республикаси Конститутсияси. www.lex.uz

фуқароларнинг қулай атроф муҳитга эга бўлиш ҳуқуқини таъминлашга қаратилганлигининг исботидир. Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги кўп жиҳатдан унинг табиатга нисбатан муносабати билан бўлиқ. Чунки минг йиллар давомида инсоният табиат қонуниятлари асосида яшаб, унга мослашиб, унинг неъматларидан баҳраманд бўлиб келмоқда. Ҳозирги кунда аксарият давлатлар ўзининг давлат сиёсатинг устувор йўналиши сифатида хавфсиз экологик муҳитни яратиш ўзгарувчан табиатни ва унинг ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласини қўйган. Ўзбекистон Республикаси Марказий Осиёда барқарор ривожланиш ва давлатлар ўртасида хавфсиз экологик муҳитни яратиш борасидаги сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий масалаларда ҳамкорлик ва унинг асосий йўналишларини белгилашга алоҳида эътибор қаратмоқда.

Жумладан, Марказий Осиё бўйича **минтақавий ҳамкорлик стратегияси**ни ишлаб чиқиш, Марказий Осиёда экология, атроф-муҳитнинг ифлосланишини олдини олиш ва табиатни муҳофаза қилиш борасида ҳамкорликни янги босқичга олиб чиқиш масаласида давлатлар ўртасида кенг ҳамкорлик йўлга қўйилмоқда. Экология соҳасида давлат бошқарувини ташкил этиш ҳамда назоратини кучайтириш ва уни олиб бориш мустақил давлатимиз **экологик сиёсатининг** асосини ташкил этади. Яқин истиқболга мўлжалланган Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60-сон фармони билан тасдиқланган “Тараққиёт стратегияси”да ҳам республика ҳудудларида ўрмонлар майдонини кенгайтириш ва ўрмон фонди ерларидан самарали фойдаланиш масалаларида шунингдек ўрмон фондининг тоғ ва тоғолди ҳудудлари плантацияларини барпо қилиш борасида тизимли ишлар белгиланди. Ушбу стратегиянинг **80-мақсадида** ҳам экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш, шаҳар ва туманларда экологик аҳволни яхшилаш, “Яшил макон” умуммиллий лойиҳасини амалга ошириш вазифаси белгиланган. Бунга асосан “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси доирасида ҳар йил камида 200 миллион туп дарахт экиш. “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси ташаббусларига мос тарзда республиканинг 10 та ҳудудида аэробислогик мониторинг тизимини йўлга қўйиш вазифаси қўйилди. Шунингдек маиший чиқиндиларни йиғишни 100 фоизга, уларни қайта ишлаш даражасини 2026-йилга қадар 21 фоиздан 50 фоизга етказиш

устувор вазифа сифатида белгиланди.² Ушбу стратегияга мувофиқ куйидаги асосий вазифалар белгиланди: 1. Ҳозирги вақтда республика бўйича 51 та ер усти, табиий сув объектлари (дарёлар, кичик дарёлар ва табиий кўллар)нинг санитария-муҳофаза зоналари ва соҳил бўйи минтақаларини белгилаш ишларини амалга ошириш. 2. Оролбўйида халқаро “Яшил иқлим” ва Глобал экологик жамғармаларнинг биохилма-хиллик, иқлим ўзгариши ва тупроқ емирилишининг олдини олишга қаратилган дастурлари асосида 300 миллион АҚШ доллари қийматидаги лойиҳаларни амалга ошириш. 3. Оролбўйи минтақасида яшовчи аҳолини ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватлашни янада кучайтириш масалалари шулар жумласидандир. 4. Чўл ҳудудларида ўсимликларни кўпайтириш, ҳудудларда ҳимоя ўрмонзорлари барпо этиш орқали мамлакатимизнинг экологик тизимини сақлаш ва мустаҳкамлаш. 5. Суғориладиган ерларни эрозиядан ва мелиорация объектларини қум кўчишидан сақлаш учун ихота дарахтзорларини барпо этиш. 6. Давлат ўрмон фонди ерларида ўрмонлардан фойдаланиш, ўрмон фондини кенгайтиришни тартибга солиш. 7. Ўрмонларни қўриқлаш ва муҳофаза қилиш механизмини тубдан қайта кўриб чиқиш.³

Бундан кўриниб турибдики яқин келажақда Ўзбекистонни экологик барқарор мамлакатга айлантириш, биологик хилма-хилликни таминлаш, инсоният учун кафолатланган табиий иқлимий шароитни яратиш каби глобал вазифалар давлатимиз олдида аниқ мақсад сифатида белгиланган. Хар қандай давлат сиёсатини унинг органлари ўз ваколатлари доирасидан келиб чиққан ҳолда амалга оширади. Ушбу соҳада давлат сиёсатини бевосита унинг номидан Экология соҳасидаги ваколатли органлар бажаради. Бу органлар 2 турга яъни:

1. Умумий ваколатли (Олий мажлис, Вазирлар маҳкамаси)
2. Махсус ваколатли органлар (Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги) бўлинади.³

Бу органлар ичида алоҳида функционал вазифаларга эга органлардан бири сифатида бевосита Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигини кўрсатиш мумкин. Унинг фаолияти Ўзбекистон

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60-сон фармони билан тасдиқланган “Тараққиёт стратегияси”. www.lex.uz

³ Консультативный доклад Дарслик Ў.Х.Мухамедов, Н.П.Азизов, Б.А.Саидов ва бошқалар.Т: ИИВ Академияси, 2021 86-89

Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги “Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фаолиятини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-171-сон қарори билан тартибга солинади. Айнан шу қарорга кўра Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ушбу соҳадаги ягона давлат сиёсатини амалга оширувчи давлат органи эканлиги қайт этилган.

Ушбу қарорга мувофиқ давлат сиёсатини амалга оширишда Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг асосий вазифалари сифатида қуйидагилар белгиланган:

- атроф муҳитнинг қулай экологик ҳолатини, экологик тизимлар, табиий комплекслар ва объектларнинг муҳофаза қилинишини таъминлаш;
- чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга оширишда қонунчиликка риоя этилиши юзасидан давлат назоратини олиб бориш, маиший чиқиндиларни йиғиш, ташиш, утилизация қилиш, қайта ишлаш ва кўмиш борасида давлат ва хусусий шерикчиликни фаол жалб қилган ҳолда тизимни ташкил этиш;
- атмосфера ҳавоси, ер ости бойликлари, сув, ўрмонлар, ҳайвонот ва ўсимлик дунёсини, муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларни муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланишда қонунчиликка риоя этилиши юзасидан давлат экологик назоратини ўрнатиш;
- ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини асраш, улар турларининг хилма-хиллигини, табиий туркумлари яхлитлигини ва уларнинг яшаш муҳитини сақлаш, қайта тикланиши ва ривожланиши учун зарур шарт-шароитлар яратиш;
- экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш йўналишини «Коррупциясиз соҳа»га айлантириш, экологик тарбия, тарғибот ва таълим тизимини ташкил этиш, илмий-тадқиқот институтлари, олий таълим муассасалари фаолиятига кўмаклашиш;
- атроф муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ҳамда чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар бўйича профилактика ўтказиш;
- атроф муҳитни муҳофаза қилиш борасида жамоатчилик, фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорликни таъминлаш,

жамоатчилик назоратига услубий ёрдам кўрсатиш ва кўмаклашиш, фуқароларнинг кулай атроф муҳитга бўлган ҳуқуқларини таъминлаш.⁴

Ушбу органлар фаолияти қанчалик самарали ташкил этилса мамлакатимизнинг бу соҳадаги сиёсати ўз кўзланган самарасини беради. Соҳадаги махсус органлар ваколатларини қонундан четлашишларсиз ноқонуний аралаштиришларсиз фақат қонун нуқтаи назаридан амалга ошириш учун эса уларнинг фаолияти ташкил этувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тизимини ислоҳ қилиш ва уларнинг мустақил ваколатлари ҳажминини янада ошириш, фаолиятида очиқлик ва шаффофликни таъминлаш зарурдир. Шунини таъкидлаб ўтиш жоизки Экологик сиёсатни асоси ва келажаги бевосита ўсиб келаётган ёш авлод билан чамбарчас боғлиқдир. Уларда юксак ахлоқий қарашларни, экологик онг ва маданиятни шакллантириш бугунги кунда долзарб масалалардан биридир. Ёшларда экологик маданиятни шакллантиришда экологик таълим – тарбиянинг ўрни катта аҳамиятга эга. Айнан ушбу соҳада ёшларнинг фаол фуқаролик позициясини мустаҳкамлаш, жамиятда дахлдорлик ҳиссини кучайтириш, атроф табиий муҳитга нисбатан экологик тарбияни шакллантиришда муҳим омилдир.

Экологик маданият-бу шахсларнинг ўз экологик билим ва онгига таяниб табиат, жамият, давлат миқёсида экологик-тартиб тамойиллар асосида ҳаракатланишидир.

Экологик тарбия- ижтимоий тарбиянинг бир қисми бўлиб унда шахсларда экологик билим ва кўникмалар берилади.

Экологик онг-бу шахсларда экологик билим ва кўникмаларни эгалланиши натижасида шаклланадиган ижтимоий онгнинг бир қисмидир.⁵

Ёшларни экологик билимларни шакллантириш уларни атроф-табиий муҳит ўқимлик ва ҳайвонот дунёси, улардан оқилонга фойдаланиш мезонлари, уларни асраш ва улардан фойдаланиш қоидаларини бузиш учун жавобгарлик доирасини уларга етказиш келажақда экологик содир этилиши мумкин бўлган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш учун ҳам

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги “Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасини трансформация қилиш ва ваколатли давлат органи фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-81-сон фармони. www.lex.uz

⁵ Ўзбекистон Республикаси Юридик энциклопедияси.

муҳим кафолатдир. Ёшларда экологик иммунитетни шакллантириш уларда экологик ҳуқуқбузарликларга қарши муросасиз қарашларни шакллантиришни бугун давр талаб қилмоқда. Ўзбекистон Республикасининг “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги қонун ҳам ёшларнинг экологик маданиятини юксалтириш масаласини соғлом экологик миҳитни яратишда уларнинг экологик онглари ва бу соҳдаги билим ва кўникмаларни ошириш заруратини ўртага ташлайди. Тан олиш керак, бугун жамиятимиз ва давлатимизда фуқароларимиз ўртасида экологик таълим тарбия даражаси паст. Бу эса ўз навбатида йилдан йилга экологик жиноятлар сонининг ошиб боришига замири яратиб бермоқда.

Қайд этилишича, ўтган 2023-йил мобайнида соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари талабларини бузган 34 275 нафар шахс аниқланди. 32 млрд. сўм маъмурий жарима ва табиатга етказилган зарарлар ҳисобланиб, 16,3 млрд. сўм ундириб олинди. 1365 та ҳолат бўйича 15 млрд. сўм жарима ва табиатга етказилган зарарларни ундириш юзасидан тайёрланган материаллар ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига киритилди. 12 та ҳолат бўйича 1,6 млрд. сўмлик даъволар юзасидан қонунбузарлик содир этган шахсларни жиноий жавобгарликка тортиш бўйича иш қўзғатилган.⁶

Маълумот учун бугунги кунда мамлакатимизда экологик ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар учун маъмурий, жиноий интизомий, фуқаровий жавобгарлик белгиланган (Ўзбекистон республикасининг **Жиноят кодекси 192-202 моддалар, Ўзбекистон республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси 65-96 моддалар**).⁷ Лекин шуни айтиш жоизки жиноят ва ҳуқуқбузарликларга қарши фақат жазо қўллаш орқали курашиб бўлмайди.

Энг аввало, бундан жиноят ва ҳуқуқбузарликларга имкон яратган омиллар ва шароитлардан билан курашмоқ даркор. агар биз бундай қоидабузарликларни ўз вақтида аниқлайдиган ва бунга имкон яратган шароитларни бартараф этсак ўйлайманки ўз кўзланган мақсадимизга эришамиз. Ёшларимизда қонунларга ҳурмат руҳи шаклланиши, экологик таълим-тарбияни самарали йўлга қўйилиши, экологик онг ва маданиятни юксак даражада шаклланиши **экологик тараққиётнинг** асосидир.

⁶ [https:// www.uznature.uz](https://www.uznature.uz)

⁷ Экология ҳуқуқи Дарслик, ҳаммуаллифлар жамоаси, Тошкент ТДЮ, 2019 113-116

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конститутсияси. www.lex.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Юридик энсклопедияси.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60-сон фармони билан тасдиқланган “Тараққиёт стратегияси”. www.lex.uz
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги “Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фаолиятини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-171-сон қарори. www.lex.uz
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги “Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасини трансформация қилиш ва ваколатли давлат органи фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-81-сон фармони. www.lex.uz
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 октябрдаги “2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг Атроф муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ПФ-5863-сон фармони.
7. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 14 сентябрдаги “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида” қонуни. www.lex.uz
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш” тўғрисида президент фармони. www.lex.uz
9. Конститутсиявий ҳуқуқ Дарслик Ў.Х.Мухамедов, Н.П.Азизов, Б.А.Саидов ва бошқалар.Т: ИИВ Академияси, 2021
10. Экология ҳуқуқи Дарслик, хаммуаллифлар жамоаси, Тошкент ТДЮ, 2019

Электрон манбалар:

1. <https://lex.uz/>
2. [https:// www.uznature.uz/](https://www.uznature.uz/)
3. <https://ziyonet.uz/>
4. <http://pravo.gov.ru/>
5. <http://www.juvenilejustice.ru/>

